

İSLÂM ÜLKELERİNDE EĞİTİM KONGRESİ

Editör

M. HİLMİ ÖZEV

İSTANBUL

TASAM YAYINLARI: 37, Eğitim Serisi: 1

İSTANBUL Şubat 2009

ISBN: 978-975-6285-39-8

Tasarım, kapak tasarımı: Creatica

Baskı: İhlas Gaz.

Halıcılar Cd. No: 100 34080 Fatih / İSTANBUL - TURKEY

Tel: +90 212 635 61 51 (pbx) Faks: +90 212 532 58 82

www.tasam.org • e-mail: tasampublications@tasam.org

İlk Basım 2009

İslâm Ülkelerinde Eğitim Kongresi “Eğitimde İşbirliği ve Kalkınma”

İslâm Ülkelerinde Eğitim Kongresi Organizasyon Komitesi

Prof. Dr. Ali ÖZEK

Doç. Dr. Ahmet KAVAS

Dr. Engin SELÇUK

Dr. Almagül İSİNA

Fatma Günce KANLI

Muharrem Hilmi ÖZEV

Caner SANCAKTAR

Ufuk TEPEBAŞ

Oğuzhan KÖSE

Bahar AKBULUT

İslâm Ülkelerinde Eğitim Kongresi “Eğitimde İşbirliği ve Kalkınma”

Editör: M. Hilmi ÖZEV

İstanbul: Tasam Yayınları, 2009

464 s. ; 14x21 cm. - (Tasam Yayınları; 37, Eğitim Serisi: 1)

ISBN

978-975-6285-39-8

NIJERYALI MÜSLÜMANLARIN EĞİTİM

Prof. Munzali JİBRİL

Bayero Üniversitesi

Tarihi Arka Plan

Nijerya, Kuzey ve Güney Bağlı Devletler birleştiğinde, 1914 yılında ortaya çıktı. Bu tarihten önce otonom topluluklar, şehir devletleri, krallıklar ve ya kuzeyde Kanem-Bornu İmparatorluğu ve Sokoto Halifeliği, Güney Batıda Oyo İmparatorluğu, Güney sahilinde Benin İmparatorluğu ve Nijer Delta Krallıkları gibi İmparatorluklar olarak çeşitli unsurlar var olmuştur. Portekiz gemilerinin Hindistan yolu üzerindeki Batı Afrika sahiline tesadüfen uğramaları üzerine modern zamanlarda Avrupa ile ilk temas 15. yüzyılda meydana gelmiştir. Portekizliler, tüm sahil boyunca ticaret merkezleri kurmuşlardır ve özellikle Benin Krallığı ile ticari ve diplomatik ilişkilerde bulunmuşlardır. Britanyalılar dâhil diğer Avrupalı tüccarlar ticarete katılmışlardır. Amerika'nın keşfedilmesi ve oraya yerleşilmesiyle birlikte ürün ticareti, yerini köle ticaretine bırakmıştır.

Nijerya'da kurulan ilk resmi Batı tarzındaki okul 1842 yılında Badagry'deki Kilise Misyonerlik Okulu olmuştur. Başlangıçtaki İngilizce öğretimi büyük ölçüde Avrupalı misyonerler ve Afrikalı özgürlüğüne kavuşmuş köleler tarafından yapılmıştır. Misyonerler her zaman, Britanya koloni kontrolü ile sonuçlanan olaylarla birlikte sırasıyla konsüller ve silahlı küçük tekneler tarafından izlenen tüccarlardan sonra gelmişlerdir. 19. yüzyıla yaklaşırken özellikle günümüzdeki Güney Nijerya'nın tüm bölgeleri, Britanya koloni kontrolü altındaydı. 20. yüzyılın dönümünde Kaptan, daha sonra Lord, Lugard, daha sonra toplu olarak Kuzey Nijerya'nın Bağlı Devletleri haline gelmiş olan Sokoto Halifeliği ve Kanem-Bornu İmparatorluğunun yöneticilerini ve diğer küçük kabileleri zor kullanarak kontrol altına almışlardır.

Britanyalılar, 1914 yılında Kuzey ve Güney Nijerya Bağlı Devletlerinin birleştirilmesiyle Nijerya olarak adlandırılan koloni devletini bu şekilde kurmuşlardır. 1960 yılında Nijerya'ya bağımsızlık verilmiştir.

Nijerya'daki Müslümanlar, çoğunlukla Kuzey ve Güney Batıda yaşamaktadırlar. Britanya koloni politikası başlangıçta Nijeryalılara eğitim sağlamamıştır. Bu yüzden, biraz okuryazarlık ve matematik bilgileri vermek için okular açan kişiler Hristiyan misyonerler olmuştur. Bu eğitim teşebbüsünün te-

mel amacı güvenli şekilde Hristiyanlığa geçiş yapmaktır. Bu misyoner okulları, koloni hükümetinden parasal destek almışlardır. Hristiyan misyon okulunda ücretsiz alınan eğitim, Hristiyanlığa dönüştürme anlamı taşıdığı herkesçe bilinen bir sonuç olmuştur. Özellikle Kuzeydeki Müslümanlar bu yüzden veba gibi Batı eğitiminden kaçınmışlardır. Korkularını ele almak amacıyla koloni hükümeti daha sonra kendi politikasını değiştirdi ve çok sınırlı ölçekte Kuzeydeki ayrıcalıklı çocuklarda seçilen birkaç kişiye eğitim verme yoluna gitti. Okulların ve müfredatın kıyafet yönetmeliği, Müslümanların İslami değerlerini korumak için dikkatli şekilde tasarlanmıştır. Ancak, bu ihtiyati adımlara rağmen Nijeryalı Müslümanlar arasında Batı eğitimi şüphesi güçlü şekilde kalmıştır. Durum böyle olunca hem Kuzey hem de Güney Batıdaki kendi Hristiyan akrabalarından daha geri kalmaları neticesini doğurmuştur. Güney Batıda, Batı eğitimi alan Müslümanların ilk nesillerinden oldukça fazla kişi Hristiyanlığa geçiş yapmıştır. Böylece kendi topluluklarının korkularından bazıları kanıtlanmıştır. Bunun kanıtı Peter Yusuf gibi karışık isimlerin bolca bulunmasıdır. Bu durum şunu göstermektedir; ismin sahibi Hristiyan olması na karşın, babası veya büyükbabası Müslüman idi.

Batı eğitimini alma hususunda Müslümanların bu isteksizliği, kendi Hristiyan komşuları ve oldukça geri kalan Müslümanlar arasında büyük bir uçurum oluşturmuştur. Bunun nedeni, yararları görülen Batı eğitimini erkenden alma şansını bulanlar ve çocuklarını okullara kaydettirmeyi sürdüren kişiler olmuştur. Diğer taraftan daha geç başlayanlar, çoğunlukla Müslümanlar, sayıca çok azdır ve bu yüzden ileri eğitim almış kendi arkadaşlarını hala yakalayamamaktadırlar.

Nijerya'da Dini Eğitim

Dini eğitim genellikle çocukların ebeveynlerinin seçtiği dine göre devlet okullarında verilmektedir. Müslümanların ağırlıklı olarak bulunduğu bölgelerde İslami Dini Bilgiler ilk ve ortaokullarda öğretilmektedir ve Hristiyanların ağırlıklı olarak bulunduğu bölgelerde Hristiyan Dini Bilgiler ilk ve ortaokullarda öğretilmektedir. Karışık bölgelerde veya okullarda, iki farklı sınıfta eş zamanlı olarak her iki dinin bilgileri öğretilmektedir ve çocuklar genellikle kendi ebeveynlerinin dininin öğretildiği sınıfa gitmektedirler. Ancak, dini münakaşaya girmekten kaçınma arzusunda olan ve iki farklı dini öğretme maliyetinden kaçınan bazı özel okullar, dini eğitime yer vermemektedirler.

Batı tarzı okullarda verilen dini eğitime ilaveten çoğu Müslüman ebeveyn, dini müfredatın içeriği ve kapsamının Batı tarzındaki okullarda yetersiz olduğunu düşündüklerinden akşamları veya hafta sonları çocuklarını İslamiyya'da (medrese) dini eğitim almaları için göndermektedirler. Bazı Kuzey bölgelerdeki milyonlarca çocuk, Batı tarzı okullardan mahrum kalmakta ve yalnızca medrese tarzı eğitim almaktadır. Kuzeydeki tek Müslüman devlette,

medreselere kaydedilen çocukların sayısı neredeyse Batı tarzı okullara kaydedilenlerle aynıdır.

Nüfus ve Demografik Yapı

2006 nüfus sayımı verilerine göre Nijerya'nın şu anki nüfusu 140,003,542 kişidir. Bu sayının 71.709.859'u (51,2%) erkek ve 68.293.683'ü (48,78) kadındır. Nijerya'daki nüfus yapısı yüksek doğum oranı, hızlı nüfus artışı ve düşük yaşam beklentisini ifade eden geniş tabanlı gösterilen ve genişleyen piramit olarak bilinen gelişen ülkelerin tipik modelini izlemektedir. 26 yaş ve yukarıdaki insanlar nüfusun yalnızca %40'ını oluşturmaktadır. 0–25 yaş arasındaki genç insanlar nüfusun %60'ını oluşturmaktadır. 2003 yılında nüfusun %53'ünün kırsal alanlarda ve %47'si şehir bölgelerinde yaşadığı düşünülmektedir.

Nüfusun Dini Dağılımı

CIA internet sitesine göre Müslümanlar Nijerya nüfusunun %50'sini, Hristiyanlar %40'ını ve yerel inançlara mensup olanlar geri kalan %10'u oluşturmaktadırlar. Ancak Hristiyan olan Nijerya eski Cumhurbaşkanı'nın Müslümanlar ve Hristiyanların her birinin nüfusun %50'sini oluşturduğunu düşünmesine karşın İslami İşlerden Sorumlu Nijerya Yüksek Konseyi, Müslümanların aslında nüfusun %65'ini oluşturduğunu tahmin etmektedir. Ankette sorular arasında dinin de bulunduğu son kabul edilen nüfus sayımına göre, 1963 nüfus sayımı sırasında, Hristiyanlar nüfusun %34,5'ini ve diğer dinlerin mensupları %18,3'ü oluştururken Müslümanlar nüfusun %47,2'sini oluşturmaktaydı. Hem İslam'ın hem de Hristiyanlığın geleneksel dinlerin bağlılarını kazanmaya devam ettikleri 1963 yılına kadar kanıtlanmaktaydı. Fakat maalesef, din ve etnik özellik, hassasiyetinden dolayı anlaşmazlık nedeniyle nüfus sayımı anketinden çıkarılmıştır ve 1973 nüfus sayımı reddedilmiştir. Bu yüzden herkesçe kabul edilen tek durum, Nijerya'da Hristiyanlar ve diğerlerinden daha fazla sayıda Müslüman'ın olduğunu yönündedir. Müslümanların çoğu Kuzey ve Güney Batıda yaşamaktadır.

Coğrafi Konum

Wikipedia'ya göre Nijerya, batıda Benin Cumhuriyeti, doğuda Çad ve Kamerun, kuzeyde Nijer ile kara sınırlarını paylaşan bir Batı Afrika ülkesidir. Güneyde Gine Körfezi'nde sahili bulunmaktadır ve kuzey doğuda Çad Gölünde sınırı bulunmaktadır. Ülkenin coğrafi koordinatları 10°00_N, 8°00_E'dir. Nijerya'nın yüz ölçümü 923,768 kilometrekaredir. 13,00 km²'si sularla kaplıdır.

İdari Yapı

Nijerya, 36 eyalet, bir Federal Başkent Bölgesi ve 774 Yerel Hükümet Bölgeleri ile birlikte üç kademeli bir federasyon olarak yönetilmektedir. Eya-

letler, Seçilmiş Eyalet Valileri ve Eyalet Meclisleri tarafından yönetilirlerken, Yerel Hükümet Bölgeleri seçilmiş Yerel Hükümet Konseyleri tarafından yönetilmektedir. Federal düzeyde bir seçilmiş Yönetici Başkan ve seçilmiş iki yasama meclisli bir Millet Meclisi bulunmaktadır. Geleneksel şefler hala hüküm sürmektedir, fakat idari güçleri azdır veya hiç yoktur.

İdare ve Ekonomide Müslümanların Durumu

Batı eğitiminde göreceli şekilde geri kalmışlıkları nedeniyle Müslümanlar, meslek alanlarında ve devlet hizmetlerinde alt düzeyde temsil edilmektedirler. Ancak hassas politik atamalarda, mümkün olduğu kadarıyla, pozisyonları tüm etnik, coğrafi ve dini gruplar arasında eşit tutmayı sağlayan yürürlükte yasalar bulunmaktadır. Fakat tipik Nijerya mesleklerinde kuzeyliden ziyade güneyli birinin olma ihtimali ile Müslüman'dan ziyade Hristiyan birinin olma ihtimalinin daha fazla olduğunu söylemek hala bir gerçektir.

Ekonomik durum açısından inanılmaz derecede fazla zengin Müslüman (ve Hristiyan) bulunmaktadır, fakat anket verileri ülkedeki en fakirlerin ağırlıklı olarak Müslümanların yaşadığı bölgelerde (ülkenin kuzeydoğusu ve kuzey batısı) olduğunu göstermektedir. Maalesef, fakirlik sınırının (günde 1 dolar) altında yaşayan 65–70 milyon Nijeryalının çoğu Müslüman'dır. Fakir Müslümanların çoğu geçimlerini çiftçi ve şehirde vasıfsız işçi olarak sürdürmektedir, ülkenin Müslüman bölgelerinin çoğunluğu (Lagos hariç, yerli halkının çoğu Müslüman'dır), en az endüstrileşmiş yerlerdir. Ülkenin en endüstrileşmiş bölümü olan Lagos'ta ise işletmelerin çoğu gayrimüslimlerin elindedir.

Üretilen Mallar ve Kişi Başına Milli Gelir

Nijerya'daki imalat faaliyeti gıda, meşrubat, tekstil, ayakkabı, motor montaj tesisleri ve plastikleri içermektedir. Nijeryalıların imal ettiği mallar, tüm Batı Afrika alt bölgesi ve yukarısında yüksek talep görmektedir. Gayri Safi Yurtiçi Hâsılaya endüstrinin katkısı 2004 yılında %56,9 olarak tahmin edilmişti, fakat 1995 yılından itibaren işgücünün sadece %22'si istihdam edilmiştir. Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hâsılanın (satın alma gücü paritesi) 2006 yılında 1500 dolar olduğu tahmin edilmiştir.

Eğitim: Genel

Genel okuryazarlık seviyesi 2005 yılında %70,7 olarak tahmin edilmiştir, fakat erkekler kadınlardan daha fazla okuryazarlık seviyesine sahiptir (%77,85'e karşı %63,8).

Aderinoye'ye göre (2007), okullara kaydedilmesi düşünülen 42,1 milyon olan ilkokul çağındaki grubun yalnızca %53'ü gerçekte kaydediliyor ve 33,9 milyon olan ortaokuldaki grubun yalnızca %18,8'i gerçekte kaydediliyor. Bu yüzden 27,5 milyon ortaokul çağındaki çocuk okul dışında kalırken 19,8 milyon ilkokul çağındaki çocuk okul dışında kalmaktadır.

Nijerya yüksek eğitim sistemi, aşağı yukarı 1,4 milyon kayıtlı öğrencisi, gelişmiş ve iyi eğitim veren yüksek fakülteleri ile Sahra Atlı Afrika'da en büyük olanlardan biridir. Ancak, bu görünüşteki yüksek kayıt sayısı, üçüncü yaş grubunun sadece yaklaşık %8'ini temsil eder ve ne yazık ki bu oran, eksik ve gelişme halindeki kendi kritik yeteneklerinin dışında Nijerya'yı kaldırmak için çok küçüktür. 2007 yılından itibaren Nijerya yüksek eğitim alanı, 89 üniversite, 57 politeknik okul, 90 uzmanlaşmış fakülte ve monoteknik okul ve 72 eğitim fakültesini kapsayan 308 kurumdan oluşmaktadır. Kurumların yaklaşık %80'i devlete aittir ve geri kalan %20'lik kısım ise özel sektöre aittir.

Eğitim ve Cinsiyet

Nijerya nüfusu kadın ve erkekler arasında hemen hemen eşit olarak bölünmesine rağmen (2006 yılı nüfus sayımı rakamlarına göre %51,2 erkek ve %48,78 kadın), diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, kadınlar tüm alanlarda eğitime kayıt yaptırmaya açısından ve de eğitim kurumlarının, özellikle üçüncü derecedeki kurumların kadrolarında bulunma açısından ne yazık ki yetersiz düzeyde temsil edilmektedirler. İlkokul seviyesinde erkek çocukların sayısı %55,5 iken, kız çocuklarının sayısı %44,5'tir. Bu fark, ortaokul seviyesinde kayıtlı erkek çocukların sayısı %52,9 ve kız çocuklarının sayısı %47,1 olarak az da olsa daralmaktadır. Üniversite seviyesinde kayıtlı erkek öğrencilerin sayısı %70 ve kız öğrencilerin sayısı %30'dur.

Ancak, bu kız öğrencilerinin çoğu Güzel Sanatlar, Eğitim, Sosyal Bilimler ve Tıp alanlarındaki derslere devam etmekteydiler. Kızlar, Mühendislik ve kuramsal bilim derslerinde yetersiz oranda temsil edilmekteydiler. 1999/2000 eğitim yılında politeknik okullar %40 oranında kız öğrenci kaydına ulaşmıştır, fakat üniversitelerdeki derslere göre politeknik okullardaki yeni derslerde daha iyi temsil edildiklerinin görülmesine karşın kızların çoğu, teknoloji bazlı derslerden ziyade sekreterlik ve ikram servisi derslerinde kayıtlıydılar. 1999/2000 yıllarında Eğitim Fakültelerinin, üçüncü derecedeki kurumlar arasında %53'lük en yüksek kız öğrenci kayıt oranına ulaştıkları görülmüştür, fakat üçüncü derecedeki kurumların en az tercih edilen türü olan Fakülteler bağlamında olduğu da göz önünde tutulmak zorundadır ve bu yüzden buraları, eğitim olarak geri kalmış kızların toplanma yeri olmuştur. Üç tip kurumdan alınan tüm rakamlar birleştirildiğinde (gerçekte Politeknik okullar ve Eğitim Fakülteleri bazında 1999/2000 yıllarından ziyade 1989/99 gibi farklı bir akademik yıl ile ilgili olarak Üniversiteler için rakamlar), kız öğrencilerinin birleştirilmiş ortalaması %38'dir.

Akademik kadroya kadınların katılımı, kayıtlardakinden bile daha azdır. 1989/99 yıllarında Federal Üniversitelerde kadınlar, ortalama olarak tüm akademik kadronun sadece %13'ünü oluşturmaktaydılar, fakat bu ortalama, yönetim seviyelerinde ciddi şekilde yetersiz temsil edilmeyi gizlemektedir (Profe-

sörlerin ve Doçentlerin sadece %4'ü, Kıdemli Okutmanların sadece %10'u ve Asistan Okutmanların sadece %15'i kadındı). Öğrenci kayıtlarının durumu böyle olduğuna göre kızlar, Güzel Sanatlar, Sosyal Bilimler ve Eğitim Fakültelerinde üst düzeyde temsil edilme eğilimindedirler ve kuramsal ve uygulamalı bilim Fakültelerinde alt düzeyde temsil edilmektedirler.

1999/2000 yıllarında Eğitim Fakültelerinde akademik kadrodaki kadınların sayısı sadece %22 idi. Politeknik okullarla ilgili olarak rakamlar mevcut değildir, fakat Federal Üniversiteler ve tüm Eğitim Fakülteleri için rakamlar birleştirildiğinde, kurumların akademik kadrosundaki birleştirilmiş ortalama-da kadınların oranı %16'dır.

Müslüman kadınların durumu, bu ortalama rakamların gösterdiğinden bile daha kötüdür. Örneğin Kuzeyli olan ilk Müslüman kadın profesör sadece son beş yıl içerisinde pozisyon elde etmiştir ve tüm 19 Kuzey Eyaletinde olan kadınlardan pozisyon elde edenlerin sayısı hala beşin altındadır. Güneyli Müslüman kadınlar 50 yıldan daha fazla bir süredir bu işlerle uğraştıklarından burada öndedirler, fakat Hristiyan akranlarıyla karşılaştırıldıklarında hala geri durumdadırlar.

Devlet ve Özel Eğitim

Daha önce belirtildiği üzere Nijerya'daki üniversitelerin %80'i devlete aittir. Fakat eğitim basamağının alt kademelerinde eğitim verenlerin devletten daha çok özel sektörde olduğu görülmektedir. Hristiyan misyonerler ve topluluklar, az bir ücret talep eden fakat üstün sonuçlar veren iyi okullar zincirini kurmada ve sürdürmede çok iyi durumdadırlar. Bu, Müslümanlar ve Hristiyan öğrenciler ve yurttaşlar arasındaki uçurum daraltılacaksa ve ortadan kaldırılacaksa Müslümanların büyük oranda imrenmeleri gereken bir durumdur. Benzer şekilde Nijerya'da şu ana kadar kayıtlı bulunan özel üniversitelerin çoğu Hristiyan misyonların elindedirler veya onlar tarafından finanse edilmektedirler, fakat bunların sadece dört tanesi Müslüman bireyler veya organizasyonlar tarafından finanse edilmektedir. Yine, sayıca en güçlü dini grup olarak modern Nijerya'da hak etmiş olduğumuz yeri alırsak bu durumun tersine dönmesi gerekmektedir.

Referanslar

1. Aderinoye, Rasheed (2007): Afrika Yüksek Eğitim İşbirliği Üzerine Araştırma Önerisi
2. Ajayi, J. F Ade (1965): **Nijerya'da Hristiyan Misyonlar:1841–1891** Longman, Londra
3. www.indexmundi.com
4. www.wikipedia.com